

การฟื้นคืนลำน้ำพอง

ยกระดับเข้าสู่การพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยว

อำเภอน้ำพอง จังหวัดขอนแก่น

คำนำ

แม่น้ำพอง หรือลำน้ำพองเปรียบเสมือนเส้นเลือดใหญ่ ที่หล่อเลี้ยง และหล่อหลอมวิถีชีวิตชาวขอนแก่น และชาวอีสาน มาหลายชั่วอายุคน ความเจริญของเมือง ก่อให้เกิดโรงงานอุตสาหกรรม ริมสองฝั่งลำน้ำพอง โรงงานอุตสาหกรรมต่าง ๆ จำเป็นต้องใช้น้ำเพื่อขบวนการผลิตของโรงงาน ได้มีการผันน้ำจากลำน้ำพอง เพื่อใช้ในขบวนการผลิต และหลังขบวนการผลิตก็มีน้ำทิ้งเป็นปริมาณมาก ระบายลงสู่ลำน้ำพอง ก่อให้เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม ระบบนิเวศน์ และเกิดวิกฤตลำน้ำพองขึ้นมายาวนานหลายสิบปี

การที่ลำน้ำพองถูกปล่อยทิ้งร้าง ไม่ได้ได้รับการดูแล บำรุงทำให้เกิดวัชพืชปกคลุมเต็มพื้นที่ ผูกปลา และสัตว์น้ำตามธรรมชาติ ที่เคยหาคว้าได้ตายเป็นเปื้อ สร้างความสูญเสียต่อระบบนิเวศน์ของชุมชนที่อาศัยอยู่สองฟากฝั่งลำน้ำพองเป็นอย่างมาก การที่จะทำการฟื้นฟูลำน้ำพอง ต้องอาศัยความร่วมมือร่วมแรงจากทุกภาคส่วน เพื่อให้ลำน้ำที่เป็นตำนานนั้นกลับคืนสู่สภาวะดั้งเดิม ด้วยเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง หมักหมมมานานหลายปี ทำให้ความตั้งใจที่จะต้องเริ่มให้ลำน้ำเส้นเลือดใหญ่แห่งลุ่มน้ำนี้ พ้นกลับคืนสู่ธรรมชาติเหมือนเช่นที่เคยมีมาแต่อดีต

ด้วยเหตุนี้อำเภอน้ำพอง ได้จัดทำโครงการฟื้นคืนลำน้ำพอง ยกกระดับสู่การพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยว เพื่อคืนธรรมชาติ คืนวิถีของลำน้ำพอง ให้เป็นที่ประจักษ์ ต่อสายตานักท่องเที่ยว ด้วยพลังแห่งความร่วมมือของทุกภาคส่วนในอำเภอน้ำพอง ทำให้สายน้ำแห่งนี้ฟื้นคู่สายน้ำแห่งชีวิตของลุ่มน้ำพอง

นายศุภชัย ลีเขาสูง
นายอำเภอน้ำพอง

สารบัญ

เรื่อง

หน้า

การฟื้นคืนลำน้ำพอง ยกกระต๊ับเข้าสู่การพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยว	
อำเภอน้ำพอง จังหวัดขอนแก่น	
โครงการฟื้นคืนลำน้ำพอง	
บทบาทนายอำเภอ	
ผลการดำเนินงาน	
ปัจจัยความสำเร็จ	
สภาพลำน้ำพองก่อนการปรับปรุง	
สภาพลำน้ำพองหลังดำเนินการปรับปรุง	

๐
๒
๓
๔
๕
๖

โครงการฟื้นคืนลำน้ำพอง ยกระดับเข้าสู่การพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยว

ประวัติและความเป็นมาของลำน้ำพอง

แม่น้ำพองมีต้นกำเนิดมาจาก “น้ำตกขุนพอง” บนยอดเขาภูกระดึงแห่งเทือกเขาเพชรบูรณ์ มีความยาวประมาณ ๒๗๕ กิโลเมตร ผ่านพื้นที่ใช้ประโยชน์รวมกว่า ๙.๔ ล้านไร่ เฉพาะเมืองขอนแก่น ลำน้ำพองไหลเลี้ยวคดเคี้ยวผ่าน อ.ชุมแพ อ.ภูเวียง อ.น้ำพอง และ อ.เมืองขอนแก่น ก่อนจะรวมกับแม่น้ำชี แม่น้ำสายนี้จึงเปรียบได้กับ “เส้นเลือดใหญ่” ที่หล่อเลี้ยงและหล่อหลอมวิถีชีวิตชาวขอนแก่นมาแสนนาน ลำน้ำแห่งนี้ได้หล่อเลี้ยงผู้คนตราบหลายชั่วอายุคน

กว่า ๓๐-๔๐ ปีก่อน ตลอดลำน้ำพองเคยเต็มไปด้วยฝูงปลาและสัตว์น้ำนานาพันธุ์ ขนาดที่เล่าต่อกันมาว่า ก่อนลงไปหาปลาให้ต้มน้ำไว้อร่อยได้เลย พอน้ำเดือดก็ได้ปลามาพอดี แม่น้ำพองไม่ได้เป็นเพียง “ห้องครัวห้องใหญ่” ของผู้คนสองฝั่งน้ำ แต่ยังเป็นตั้ง “โต๊ะอาหารบุฟเฟต์” สำหรับสัตว์น้อยใหญ่ใช้หากินร่วมกันอีกด้วย ขณะที่อีกหลายชีวิตก็พลอยได้อาศัย

ความร่มเย็น ความเขียวขจี และความบริสุทธิ์ของอากาศที่ได้จากป่าไม้ริมฝั่งน้ำเพื่อการดำรงชีวิตอย่างรื่นรมย์

ความเปลี่ยนแปลงของลำน้ำพอง เริ่มต้นในปี ๒๕๒๔ ความเจริญรุ่งเรืองเข้ามาสู่สองฟากฝั่งลำน้ำพอง เริ่มมีโรงงานอุตสาหกรรมเกิดขึ้นบริเวณสองฟากฝั่งลำน้ำพอง ไม่ว่าจะเป็นโรงงานต่าง ๆ ที่เข้ามาใช้น้ำเพื่อการผลิต ในขบวนการผลิตของโรงงาน ได้มีผืนน้ำจากลำน้ำพองเข้ามาใช้เป็นวัตถุดิบสำคัญ หลังขบวนการผลิตก็มีน้ำทิ้งปริมาณมากเป็นผลพลอยได้ ระบายน้ำ ทิ้งผ่านห้วยโจดโดยตรง ซึ่งจะไหลลงไปสู่แม่น้ำพองอีกทอด ก่อให้เกิดผลกระทบต่อระบบนิเวศและสิ่งแวดล้อม ลำน้ำพองหลีกเลี่ยงไม่ได้ที่ต้องรองรับขบวนการผลิตของโรงงานต่าง ๆ ที่ไม่คำนึงถึงสิ่งแวดล้อม การเลี้ยงปลาในกระชังที่ไม่ได้รับการควบคุมระบบจากภาคเอกชน การปล่อยปละละเลย ไม่สนใจว่าลำน้ำพองจะเป็นอย่างไร วัชพืช ผักตบชวา กระเจ็ด หรือสวะต่าง ๆ ที่ขึ้นหนาแน่นในลำน้ำพอง ถูกเพิกเฉย ความเสียหายต่อระบบนิเวศในลำห้วยโจด

ลำน้ำพอง และลำห้วยเสือเต้นสะสมเรื่อยมาและเริ่มทวีความรุนแรงมากขึ้นเรื่อยๆ จนนาข้าว และพืชผลการเกษตรเริ่มเสียหาย แม่น้ำส่งกลิ่นเน่าเหม็นคลุ้งปลากกระชังเริ่มลอยตายเป็นเปื้อน ขณะที่ปลาธรรมชาติในแม่น้ำพองบางชนิดถึงกับสูญพันธุ์ จนชาวบ้านเริ่มไม่กล้าใช้น้ำจากห้วยบึงโจดและแม่น้ำพองเพื่อการอุปโภคและบริโภคเหมือนเช่นเคยลำน้ำพองที่เคยหล่อเลี้ยงชีวิตผู้คนกลับกลายเป็นลำน้ำพองเน่า ทำลายวิถีชีวิตชุมชนสายลุ่มน้ำพอง ทำให้ลำน้ำที่มีมนต์เสน่ห์แห่งสายน้ำต้องพลาญมัวหมองอีกด้วย

บทบาทของนายอำเภอ

ประกายความหวังแห่งลำห้วยโจด ลำน้ำพองและลำห้วยเสือเต้น รวมถึง วิถีชีวิตของชุมชนลุ่มน้ำแ่บนี้เริ่มกลับมาอีกครั้ง ด้วยการทำงานที่เอาจริงเอาจัง เกาะติดพื้นที่เข้าคลุกคลีกับประชาชน สร้างความเป็นเอกภาพ การร่วมมืออย่างดียิ่งภายใต้การนำของ นายศุภชัย ลิขิตสูง นายอำเภอน้ำพอง ได้เห็นความสำคัญในการที่จะบูรณะพัฒนาลำน้ำพองให้เป็นลำน้ำที่มีชื่อเสียงในตำนาน เพื่อส่งเสริมให้คนรุ่นต่อไปได้เห็นว่าลำน้ำแห่งนี้ คือเส้นเลือดใหญ่ที่หล่อเลี้ยงคนน้ำพองและชาวอีสาน

ปัญหาจากวิกฤติลำน้ำพองเน่าเสีย ปลาที่ราษฎรเลี้ยงในระชังตายเพราะขาดออกซิเจน โรงงานอุตสาหกรรมลักลอบปล่อยน้ำเสียลงลำน้ำ โรงงานปล่อยควันทoxic ส่งกลิ่นเหม็นสร้างความเดือดร้อน ราคายู ผักตบชวาขึ้นเต็มลำน้ำพองและลำน้ำสาขา จนปรากฏสโลแกน “น้ำพองเน่า เหล้าส่งกลิ่น” ส่วนพื้นที่โซนตะวันออก ราษฎรเกิดปัญหาภัยแล้งขาดน้ำอุปโภคบริโภค

ทุกปัญหารุมเร้ามาที่นายอำเภอน้ำพองให้เข้าไปแก้ไขปัญหในฐานะนายอำเภอจะต้องเข้าคลุกกับปัญหา ลงทุกพื้นที่ที่มีปัญหา ทำการศึกษาข้อมูลและเข้าแก้ไขปัญหาย่างรวดเร็ว นั่นก็คือการทุ่มเทการทำงานเกินร้อยโดยไม่วันหยุดแม้เป็นวันเสาร์อาทิตย์หรือวันนักขัตฤกษ์ จนชาวบ้านขนานนามว่า “นายอำเภอไม่มีวันหยุด” ซึ่งในการทำงานพื้นที่อำเภอ

นายอำเภอน้ำพองจะต้องทำงานร่วมกับหลายภาคส่วน เช่น สำนักงานโครงการส่งน้ำและบำรุงรักษาหนองหวาย

องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องคือเทศบาลตำบลกุดน้ำใส เทศบาลตำบลน้ำพอง เทศบาลตำบลลำน้ำพองรวมทั้งกำนันผู้ใหญ่บ้านและประชาชนในพื้นที่ หน่วยงานภาคประชาสังคม หน่วยงานด้านสิ่งแวดล้อม หน่วยงานภาคอุตสาหกรรม สภาอุตสาหกรรม สภาหอการค้า NGOs นักวิชาการจากสถาบันต่าง ๆ รวมทั้งหน่วยทหารในพื้นที่ หลักการทำงานก็คือการนำศาสตร์แห่งพระราชานในเรื่อง “น้ำคือชีวิต” มาใช้ในการแก้ปัญหาและพัฒนาลุ่มน้ำพองให้ฟื้นคืนสู่สภาพปกติ

ผลการดำเนินงาน

ต่างๆสร้างความร่วมมือให้เกิดขึ้นกับประชาชน ได้ความร่วมมือกันในการที่จะพัฒนาลำน้ำพอง เริ่มจากการรื้อฝักตบชาวที่มีอยู่เดิมลำน้ำพอง การจัดโซนนิ่งในการเลี้ยงปลากระชัง ให้มีการบริหารจัดการที่ดีต่อการเลี้ยงปลา โดยให้มีการควบคุมประชากรของปลากระชังให้มีความสมดุล รวมทั้งการเสนอโครงการขอรับงบประมาณกำจัดฝักตบชาว จากผู้ว่าราชการจังหวัด ผลลัพธ์ที่ได้ก็คือเกิดกระแสภาคประชาชน หวงแห่นลำน้ำช่วยกันระดมกำจัดฝักตบชาว ในพื้นที่ของตนเอง หน่วยงานทหารจากกองพลทหารม้าที่ ๓ สนับสนุนการกำจัด

นอกจากนี้ยังได้จัดทำระบบการท่องเที่ยวตามลำน้ำพอง คือ การล่องแพ การล่องลำน้ำด้วยเรือแคนู หรือการสร้างจุดสนใจในการสร้างจุดซื้อขายตามแนวลำน้ำเพื่อให้คนที่อยู่สองริมฝั่งน้ำได้มีโอกาสที่จะนำสินค้าที่มีอยู่ตามธรรมชาติ หรือสินค้าที่ชาวบ้านสามารถที่จะนำผลผลิตภายในท้องถิ่นมาจำหน่ายได้โดยไม่มีค่าใช้จ่าย

จะเห็นได้ว่า การบูรณาการปรับปรุงลำน้ำพอง เพื่อการพัฒนาทั้งทางด้านสิ่งแวดล้อมที่เคยมีปัญหามาก่อน เข้าสู่การพัฒนาแบบยั่งยืน เพื่อให้พี่น้องประชาชนในอำเภอลำน้ำพอง ได้มีรายได้แบบยั่งยืน หากการพัฒนาลำน้ำพองไปในทิศทางที่กล่าวไว้ การฟื้นฟูลำน้ำพองแห่งตำนาน ก็สามารถที่จะสืบสานให้เหล่าลูกหลานได้เห็นคุณค่าของลำน้ำอมตะแห่งนี้ต่อไป

การแก้วิกฤติลำน้ำพอง เริ่มด้วยการเข้าไปพบปะพูดคุย ตรวจเยี่ยมโรงงานอุตสาหกรรม ทำหน้าที่เป็นประธานคณะกรรมการควบคุมสิ่งแวดล้อมในโรงงานอุตสาหกรรม โดยมีคณะกรรมการสามฝ่ายประกอบด้วย ผู้แทนภาคราชการ ผู้แทนภาคโรงงานอุตสาหกรรม และผู้แทนภาคประชาสังคม NGOs เพื่อทำหน้าที่ตรวจสอบ และแก้ไขปัญหาการปล่อยมลพิษของโรงงานอุตสาหกรรมในพื้นที่ นอกจากนี้การแก้ปัญหาฝักตบชาวขึ้นเต็มลำน้ำพองและลำน้ำสาขาใช้หลักการทำงาน “ระเบิดจากข้างใน” โดยการประชุมชี้แจงในการประชุมหัวหน้าส่วนราชการอำเภอ การประชุมองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น การประชุมกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ฯลฯ รวมทั้งเวทีปราศรัยในงาน

ฝักตบชาวของนายอำเภอลำน้ำพอง ผู้ว่าราชการจังหวัดขอนแก่นอนุมัติงบประมาณในการขุดลอกฝักตบชาว จำนวน ๕๐๐,๐๐๐ บาท จนทำให้พื้นที่วิกฤติลำน้ำพองและลำน้ำสาขา ไม่มีฝักตบชาวและวัชพืชอยู่ในลำน้ำจนกลายเป็นพื้นที่คลองสายน้ำใส

หลังจากที่ทำการประสาน และพัฒนาลำน้ำพองจนประสบผลสำเร็จคือการสร้างแหล่งท่องเที่ยวให้กับลำน้ำพอง เริ่มจากการสร้างท่าเรือเพื่อรับนักท่องเที่ยวที่จะท่องเที่ยวตามลำน้ำพองทางเรือแพ การผันน้ำเข้าสู่ลำน้ำพองสายเก่าให้เปิดเป็นตลาดน้ำ เพื่อให้ประชาชนที่อยู่ภายในพื้นที่ได้มีโอกาสเข้ามาประกอบอาชีพในสถานที่ที่จะจัดขึ้นอีกด้วย

ปัจจัยแห่งความสำเร็จ

ลำน้ำพองสายเก่าที่มีสภาพเสื่อมโทรม ขาดการดูแล มีวัชพืช พืชปกคลุมอยู่เต็มลำน้ำ โดยทำการปรับปรุงภูมิทัศน์สองฝั่ง ลำน้ำพองเก่า ยกกระดับให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว และเป็นตลาดน้ำแห่งใหม่ของประเทศไทย พื้นฟูวิถีชีวิตแห่งสายน้ำลำน้ำพองให้กลับคืน ร่วมกันอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ศิลปวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี วิถีชีวิตทางสังคม ตลอดจนเรื่องราวทางประวัติ เป็นการสร้างงานสร้างรายได้ให้ประชาชนชาวน้ำพอง และเป็นการยกระดับการบริหารจัดการน้ำให้เกิดมูลค่าทางเศรษฐกิจและการท่องเที่ยวต่อไป

การฟื้นฟูลำน้ำพองและลำห้วยเสือเต้นให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ได้รับการอนุมัติงบประมาณในปีงบประมาณ ๒๕๖๐ (งบเพิ่มเติม) จำนวน ๑๐ ล้านบาท จากงบประมาณของกลุ่มจังหวัดให้ที่ทำการปกครองอำเภอ น้ำพอง ก่อสร้างท่าเรือ พร้อมอาคารจำหน่ายสินค้า OTOP สวนหย่อม และลานกิจกรรม และต่อเนื่องจากโครงการดังกล่าวได้จัดทำโครงการเสนอขอรับงบประมาณต่อยอดยก ระดับโครงการสร้างตลาดน้ำ พื้นที่ลำน้ำพองเก่า ในปีงบประมาณ ๒๕๖๑ จำนวน ๕๐ ล้านบาท เพื่อฟื้นคืน

สภาพลำนน้ำพองก่อนดำเนินการปรับปรุง

สภาพลำน้ำพองหลังดำเนินการปรับปรุง

สภาพลำนน้ำพองหลังดำเนินการปรับปรุง

